

УДК 339.976.2

СТРАТЕГІЯ ЄС «ЄВРОПА-2020»: АГРАРНИЙ АСПЕКТ**Вінська О.Й., к.е.н.***E-mail: oksana_v@hotmail.com*

*ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана»
м. Київ*

Автором досліджено особливості розвитку ЄС на період фінансової перспективи 2014-2020. Систематизовано основні положення Стратегії ЄС «Європа-2020» й виокремлено її цілі, завдання та механізми. Досліджено основні віхи досягнення спільного рішення країнами - членами ЄС щодо майбутньої реформи Спільної аграрної політики (САП). Визначено основні напрями пристосування САП до нових економічних, екологічних, соціальних, кліматичних та технологічних викликів, що постають перед ЄС. Виявлено, що ЄС продовжує надалі опікуватися сільським господарством та надавати йому щедрі підтримку з метою уникнути територіального дисбалансу аграрного виробництва з відповідними негативними соціально-економічними та екологічними наслідками. Досліджено ключові зміни у підходах щодо фінансування аграрного сектору ЄС, які мають викоринити диспропорції у субсидуванні фермерських господарств серед країн-членів та посилити їх відповідність цілі сталого розвитку через законодавче впровадження концепції екологічних суспільних благ, які надаються сільськогосподарськими виробниками.

Ключові слова: Європейський Союз, Стратегія «Європа-2020», Спільна аграрна політика ЄС, розвиток сільської місцевості ЄС, реформування САП

UDC 339.976.2

STRATEGY «EUROPE -2020»: AGRICULTURAL ASPECT**Vinska O.Y., PhD in Economics***E-mail: oksana_v@hotmail.com*

*Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
Kyiv*

The author has investigated the features of the EU financial perspective for the period of 2014-2020. The main points of the EU Strategy «Europe 2020» have been systematized and singled out its goals, objectives and mechanisms. The basic milestones in achieving a common solution by EU member-states on the future reform of the Common Agricultural Policy (CAP) have been defined. The main directions on adaptation of the CAP to the new economic, environmental, social, environmental and technological challenges facing the EU have been underlined. It has been found out that the EU continues taking care of agriculture and giving it generous support in order to avoid regional imbalance of agricultural production with corresponding negative

socio-economic and environmental consequences. The key changes in approaches to financing the EU agricultural sector, which were to eradicate the disparities in farm subsidies among member-states and enhance their conformity with the objectives of sustainable development through the implementation of the legal concept of environmental public goods provided by farmers, have been investigated.

Key words: European Union, Strategy «Europe-2020», Common Agricultural Policy of the EU, rural development of the EU, CAP reform

Актуальність проблеми. На сучасному етапі інноваційного розвитку постіндустріальних країн сільськогосподарський сектор вже давно не являється локомотивом економічного зростання: аграрний сектор не є продуцентом найсучасніших технологій, а натомість, виступає їх реципієнтом; частка ВВП та зайнятості, що припадає саме на сільське господарство має тенденцію до скорочення. Тим не менше, політична та соціальна значущість аграрного сектору не втрачають своєї ваги, що пов'язано з необхідністю забезпечення безпечним та доступним продовольством населення країн та збереженням сільських місцевостей, які є важливим осередком історичної спадщини.

В ЄС Спільна аграрна політика (САП) є однією з перших політик об'єднання, об'єктом постійної критики, суттєвих реформ та реципієнтом значних фінансових ресурсів. Адаптація САП до сучасних вимог розвитку ЄС, які викладені у Стратегії «Європа-2020», є важливим завданням для наднаціональних інституцій об'єднання.

Аналіз останніх наукових досліджень. Дослідженням спільної аграрної політики ЄС присвятили свої праці такі провідні економісти, як Н. Мусис [7], А.Ж. Грір [6], Р. Акріл [2], М. Артис та Ф. Ніксон [3], які виявили особливості етапів реформування САП та зміни основних інструментів цієї політики. М. Кадвел [4] визначив основні характеристики, які притаманні аграрній моделі ЄС. В свою чергу Г.Х. Хуленброєк, В. Вербеке, Л. Лоуерс [5] та П. Терван, В. Вейден, Г. Кунеман, Р. Шрьодер [8] дослідили вплив інституцій на розвиток сільської місцевості в ЄС. З огляду на вищезазначене, недослідженими залишаються важливі питання подальшої адаптації САП до сучасних цілей функціонування ЄС, зокрема Стратегії «Європа-2020», яка визначає розвиток об'єднання на період фінансової перспективи 2014-2020 рр.

Метою роботи є визначення основних напрямів пристосування САП до Стратегії «Європа-2020» через дослідження ключових змін у пропорціях фінансування аграрного сектору ЄС.

Викладення основного матеріалу дослідження. Європейський Союз є динамічним конкурентоспроможним об'єднанням, яке виступає активним учасником світових економічних та політичних процесів та пропагує свої цінності у глобальному масштабі. Однією з запорук сталого функціонування ЄС є планування розвитку, яке здійснюється в рамках фінансових перспектив, які розраховані на сім років. З 2014 року вступає у силу нова фінансова перспектива ЄС, яка має забезпечити виконання цілей та завдань Стратегії «Європа-2020» (рис.1).

Рис. 1. Цілі, завдання та механізми Стратегії «Європа-2020»

Джерело: складено автором на основі [10]

Цілі вищезгаданої стратегії цілком відповідають викликам сучасності та враховують особливості соціально-економічних моделей країн-членів. Зокрема, розумне зростання передбачає ефективне інвестування в освіту, щоб подолати відставання ЄС від його глобальних конкурентів, а саме Японії та США, за часткою населення з вищою освітою. Більше того, розумне зростання також включає сприяння дослідженням та інноваціям й розвитку цифрового суспільства. Це свідчить про те, що ЄС прагне розвиватися на основі інтелектуального лідерства і надалі продовжувати будувати економіку, яка базується на знаннях.

Наразі ЄС є світовим лідером в сфері екологічних стандартів. Саме тому, ціль щодо його сталого розвитку є логічним втіленням високого рівня екологічної свідомості в об'єднанні. Зменшення викидів, ефективне використання наявних ресурсів та поступовий перехід на альтернативні джерела енергії має розірвати зв'язок між зростанням ВВП та збільшенням викидів, які забруднюють довкілля та посилити енергетичну безпеку ЄС.

Слід зазначити, що ЄС має досить високі соціальні стандарти, підтримка яких є однією з цілей об'єднання. Саме тому, всеохоплююче зростання має на меті збільшити економічне, соціальне та територіальне згуртування та продовжити боротьбу з найбільшою соціальною проблемою ЄС – безробіттям. Створення нових робочих місць, особливо для жінок, молоді та осіб передпенсійного віку, є суттєвим викликом для об'єднання, подолання якого потребує значних фінансових вливань.

Для досягнення вищезгаданих цілей ЄС планує використовувати механізм спільного ринку, адже посилення взаємозв'язків буде сприяти конкуренції та більшій прозорості для споживачів, а відтак, стимулюватиме бізнес та інновації. Суттєвим важелем досягнення цілей Стратегії «Європа -2020» виступатиме й бюджет ЄС, зокрема через використання спільних фондів об'єднання. Крім того, засоби зовнішньої політики, а саме заохочення міжнародної торгівлі та співробітництва, мають збільшити потенційні вигоди для європейських бізнесменів, які виникають у світових осередках бурхливого економічного зростання.

Досягнення цілей та завдань Стратегії «Європа-2020» потребує суттєвої адаптації спільних політик ЄС, зокрема й найбільш чутливої з них – Спільної аграрної політики ЄС. Слід зазначити, що реформування САП у відповідності до вимог нової стратегії розвитку вимагало значних поступок з боку країн-членів та викликало запеклі дебати, як між інституціями ЄС, так і у наукових колах, які були долучені до процесу загальноєвропейських консультацій (табл.1).

Таблиця 1. Хронологія загальноєвропейських дебатів щодо САП -2020

<i>Дата</i>	<i>Подія</i>
12 квітня 2010 р.	Початок публічних загальноєвропейських дебатів щодо майбутнього, цілей та принципів САП-2020
11 червня 2010 р.	Випуск офіційного звіту з запропонованими підходами до адаптації САП
19-20 липня 2010 р.	Проведення Європейською Комісією завершальної конференції щодо результатів публічних обговорень САП-2020
18 листопада 2010 р.	Послання Комісії «САП до 2020 року» та початок обговорення майбутньої адаптації з інституціями ЄС та профільними організаціями
12 жовтня 2011 р.	Презентація Комісією офіційних пропозицій щодо підвищення ефективності САП
26 червня 2013 р.	Досягнення політичного рішення між Комісією, Радою та Парламентом щодо напрямів адаптації САП
1 січня 2014 р.	Вступ реформи «САП -2020» в дію

Джерело: складено автором на основі [12]

Основним завданням у процесі обговорення майбутньої реформи САП було пристосування її до нових економічних, соціальних, екологічних, кліматичних та технологічних викликів, які постають перед ЄС. Збільшення доданої вартості та диверсифікація сільськогосподарського виробництва стали ключовими елементами пристосування САП до Стратегії «Європа -2020».

Слід зазначити, що ЄС продовжує опікуватися аграрною галуззю, адже в європейській науковій думці панує ідея неможливості сталого розвитку сільського господарства без втручання держави. Дослідження проведене в ЄС довело, що за умови відсутності підтримки, значних змін у обсягах виробництва аграрної продукції в ЄС не відбудеться. Тим не менше, буде мати місце територіальний дисбаланс виробництва, а саме надмірна його концентрація у найбільш придатних місцевостях з відповідним негативним впливом на довкілля, зокрема на ґрунтовий покрив та водні ресурси. Натомість на менш придатних територіях для ведення сільського господарства, буде відбуватися занепад аграрної діяльності з відповідною деградацією ґрунтів та втратою біорізноманіття, а також негативними соціально-економічними наслідками для сільських територій [13]. Відтак основною проблемою для ЄС є ефективний розподіл щедрої підтримки аграрного сектору ЄС між основними її реципієнтами відповідно до умов, які будуть заохочувати підвищення конкурентоспроможності фермерів, виробництво безпечних та якісних харчів, а також й захист навколишнього середовища та біорізноманіття (рис.2).

Рис.2 Механізм підтримки САП-2020

Джерело: складено автором на основі [1;9;11]

Спільна аграрна політика ЄС у фінансовій перспективі 2014-2020 буде надалі мати двоїсту структуру та регулюватися у рамках двох основних стовпів. В межах першого стовпа буде здійснюватися єдина організація спільного ринку аграрних продуктів та пряма підтримка фермерським господарствам, натомість другий стовп буде визначати особливості управління розвитком сільської місцевості Євросоюзу. Серед важливих змін САП, які вступають у дію в новій фінансовій перспективі, слід виділити трансформацію принципу надання прямої допомоги фермерам, яка буде надходити відповідно площі оброблюваних земель. Відтак для нових країн-членів ЄС-13 зберігається механізм єдиного платежу на площу земель (single area payment scheme), а для старих країн – членів впроваджується новий механізм - базовий платіж (the basic payment scheme) на гектар землі. Такий підхід має усунути диспропорції у субсидуванні фермерських господарств, як між державами-членами, так і між реципієнтами коштів всередині окремих держав. Конвергенція дотацій буде відбуватися продовж декількох років і має вийти на рівень гарантування кожній державі не менше 75% середнього рівня дотацій по ЄС та 60% середнього національного рівня виплат для окремих фермерів до 2019 року [9].

Суттєвої важливості набуває концепція перехресної відповідності в ЄС, що визначає можливості доступу фермерів до фінансування зі спільних фондів Євросоюзу. Сільськогосподарські виробники інтеграційного об'єднання матимуть змогу долучитися до субсидій лише за умови виконання ними жорстких екологічних та санітарних норм. Фермерські господарства, які спеціалізуються на тваринництві для отримання дотацій мають демонструвати дотримання високих стандартів добробуту тварин, які стосуються утримання, транспортування та забою худоби. Окрім того, отримала законодавче затвердження концепція екологічних суспільних благ, які мають надавати фермери через свою діяльність, зокрема 30% прямої підтримки буде прив'язана до таких заходів, як утримання пасовищ, диверсифікація посівів, консервація територій, які мають екологічну важливість, або органічне фермерство. Додаткова підтримка буде надаватися молодим фермерам у вигляді обов'язкової 25% надбавки до базового платежу протягом 5 років від започаткування аграрного бізнесу, а також територіям з несприятливими умовами для ведення аграрної діяльності [11]. Особлива спрощена схема фінансування впроваджується для власників малих ферм, яка має значно зменшити бюрократичні процедури САП та відповідні витрати на їх здійснення. Не зважаючи на

правила СОТ, передбачено також можливість надання підтримки, яка прив'язана до рівня виробництва, особливо для високобілкових рослин.

Суттєвих змін зазнають механізми управління ринками аграрних продуктів, зокрема планується скасування квот на молоко у 2015 році та на цукор у 2017 році, а також нова система дозволів на висадження виноградників з 2016 року. Окрім того, для подолання кризових явищ на ринках буде створено Кризовий резерв у розмірі 400 млн. євро. Для захисту інтересів фермерів та посилення їх ваги у ланцюжку створення вартості у харчовій промисловості, Європейська Комісія буде стимулювати створення організацій виробників, які зможуть відстоювати колективні інтереси аграріїв у переговорах з переробниками продукції. Вищезазначена ініціатива щодо створення об'єднань фермерів, які матимуть всі ознаки картельних угод, вимагатиме особливих виключень з конкурентного законодавства ЄС. Більше того, такі заходи призведуть до зростання вартості кінцевої продукції для європейських споживачів, що свідчить про подальше зміщення уваги Євросоюзу у бік продукування високоякісної та безпечної продукції, а також гарантування фермерам гідного рівня доходів за рахунок масштабного перерозподілу прибутків в аграрній галузі.

На відміну від першого стовпа САП, який повністю фінансується з бюджету об'єднання через Європейський фонд гарантій сільському господарству, розвиток сільської місцевості в ЄС буде й надалі фінансуватися на компліментарній основі з країнами-членами та наднаціональним Європейським фондом розвитку сільської місцевості. Затверджені напрями політики розвитку сільської місцевості Євросоюзу на період фінансової перспективи 2014-2020 років є повністю адаптованими з основними цілями Стратегії «Європа-2020». Так, посилення трансферу знань та інновацій у сільських місцевостях має підвищити рівень їхньої технологічності й забезпечити досягнення «розумного» зростання ЄС. Заходи щодо збереження екосистем та ефективного використання ресурсів посилять складову «сталого» зростання Євросоюзу. В свою чергу, зменшення бідності серед мешканців сільських територій та програма «Лідер», яка стосується підтримки підприємницьких ініціатив – забезпечать виконання цілі щодо «всеохоплюючого» зростання ЄС.

На наступні сім років передбачається зміна підходу щодо концепції модуляції платежів, тобто зниження прямої підтримки фермерів та перенаправлення їх на розвиток сільської місцевості. Обов'язковий характер модуляції було відмінено, скасовано також її відсоткові пропорції, натомість було прийняте рішення щодо переведення цих перерозподільних

платежів на добровільну основу. Окрім того, на відміну від закріплених за напрямами пропорцій фінансування політики розвитку сільської місцевості 2007-2013, нові пріоритети розвитку сільської місцевості не мають фіксованого розміру асигнувань. Відтак, розмір дотації на кожен окремий напрям визначається державою-членом відповідно до внутрішніх потреб. Змінений підхід до фінансування розвитку сільської місцевості впроваджується з метою посилити координацію з іншими політиками ЄС та гарантувати ефект синергії.

Висновки. Загострення глобальної конкуренції змушує інституції ЄС шукати нові шляхи сталого розвитку для країн-членів об'єднання. Дилема щодо необхідності утримання міжнародної конкурентоспроможності та збереження високих соціальних та екологічних стандартів є найбільшим сучасним викликом для Європейського Союзу. Саме тому, подальша розбудова соціально-орієнтованої економіки, що базується на знаннях та ефективному використанні ресурсів є пріоритетом майбутнього поступу ЄС й закріплена в Стратегії «Європа-2020».

У фінансовій перспективі 2014-2020 рр. Євросоюз продовжуватиме надавати суттєву підтримку фермерським господарствам, як через регулювання спільного ринку аграрної продукції та прямі дотації сільськогосподарським виробникам, так і через видатки на розвиток сільської місцевості. Нові ініціативи щодо створення організацій аграрних виробників картельного типу, які зможуть централізовано реалізовувати сільськогосподарську продукцію, мають підірвати домінуючі позиції транснаціональних компаній та знизити можливості акумуляції ними більшої частки прибутків у ланцюжку створення доданої вартості у харчовій промисловості. Законодавче закріплення принципу екологічних суспільних благ, які надаються фермерами, та жорстка прив'язка субсидій до виконання умов перехресної відповідності гарантуватиме Євросоюзу світові позиції лідера у галузі захисту довкілля.

Аграрний сектор ЄС, який для багатьох громадян об'єднання асоціюється з проїданням мільярдів коштів платників податків, має стати галуззю, яка активно залучає прогресивні технології, гарантує випуск високоякісної продукції та надає суспільні блага європейським громадянам завдяки екологічному господарюванню. Відтак, саме розвинуті сільські території, конкурентоспроможне, екологічне, безпечне та диверсифіковане сільськогосподарське виробництво здорового та якісного продовольства у всіх регіонах ЄС стануть запорукою для забезпечення розумного, сталого та всеохоплюючого зростання Євросоюзу згідно Стратегії «Європа-2020».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вінська О.Й. Особливості сучасного стану реалізації Спільної аграрної політики Європейського Союзу// Економічний простір. Збірник наукових праць. - Випуск 40. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2010. - С.5-20.
2. Ackrill R. The Common Agricultural Policy [Text] / Robert Ackrill.- University Association for Contemporary European Studies. Continuum International Publishing group, 2000. - 244p.
3. Artis M., Nixson F. The Economics of European Union: Policy and Analysis. Forth Edition [Text]/ Mike Artis, Frederick Nixson.- Oxford Univesity Press.- 2007.- 436p.
4. Cardwell M. The European model of agriculture [Text] / Michael Cardwell. - Oxford University Press.- 2004.- 447p.
5. Huylenbroeck G., Verbeke W., Lauwers L. Role of institutions in rural policies and agricultural markets [Text] / Guido van Huylenbroeck, Wim Verbeke, Ludwig Lauwers.– Emerald Group Publishing.- 2004.- 461 p.
6. Greer A. J.Agricultural policy in Europe [Text]/ Alan J. Greer.- University of Manchester. European Policy Research Unit. Manchester University Press. - 2005. - 238p.
7. Moussis N. Acess to European Union: law, economics, policies [Text] / Nicholas Moussis .-European Study Service.- 2008. - 557p.
8. Terwan P, Weijden W., Kuneman G., Schroder R. After the Common Agricultural Policy: towards an EU policy for sustainable food and rural development. / Discussion paper. CLM Center for Agriculture and Enviroment. – 2008.
9. CAP Reform - an explanation of the main elements / European Commission MEMO 2013.- [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-621_en.htm
10. Communication from the Commission. / Europe 2020: a strategy for smart sustainable and inclusive growth. / Brussels. - 2010. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF>
11. Political agreement on new direction for common agricultural policy 2013. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-613_en.htm
12. The Common Agricultural Policy after 2013. - [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://ec.europa.eu/agriculture/cap-post-2013/index_en.htm
13. The CAP in perspective: from market intervention to policy innovation. Agricultural Policy Perspective briefs / European Commission. - 2011. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://ec.europa.eu/agriculture/policy-perspectives/policy-briefs/01_en.pdf